

СИЛАБУС ДИСЦИПЛІНИ «Педагогіка та управління закладами вищої освіти»

Ступінь вищої освіти - *PhD доктор філософії*
Спеціальність *032 «Історія та археологія»*
Освітня програма *«Історія України»*
Рік навчання *1*, семестр *1*
Форма навчання *денна, заочна*
Кількість кредитів ЄКТС *4*
Мова викладання *українська*

Лекторикурсу

д-р. пед. наук, професори Ніколаєнко Станіслав Миколайович,
Сопівник Руслан Васильович, Васюк Оксана Вікторівна,
Буцик Ігор Михайлович

Контактна інформація
лектора (e-mail)
Сторінка дисципліни в
eLearn

o.yeresko@nubip.edu.ua

<https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=4863>

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Педагогіка та управління закладами вищої освіти» передбачає підготовку аспірантів як майбутніх науково-педагогічних працівників, наставників академічних груп до здійснення навчально-виховної і науково-методичної роботи, проведення різноманітних заходів, що сприяють соціальному розвитку молоді, яка навчається; отримання сучасних знань із правових засад створення та діяльності закладів вищої освіти України, а також формування відповідних умінь та навичок щодо застосування на практиці норм чинного законодавства в роботі на посадах у закладах освіти.

Завданнями освітнього компонента є:

- створення оптимальних умов функціонування дійсних відношень здобувачів вищої освіти, які забезпечують можливість формування духовно багатого, добропорядного, свідомого громадянина, фахівця вищої кваліфікації різних галузей народного господарства, науки, техніки, культури, освіти тощо, патріота України;
- озброєння аспірантів методологією педагогічної науки;
- формування системи знань основних педагогічних категорій і понять, закономірностей функціонування системи вищої освіти і її складників (освітній процес, управління, викладач, здобувач вищої освіти тощо);
- ознайомлення з інноваційними технологіями, формами організації, методами, засобами навчання, виховання, управління в системі вищої освіти;
- розвиток практичних умінь, навичок і здатностей творчого дослідницького підходу до організації педагогічної діяльності в умовах сучасного закладу вищої освіти.

Компетентності ОНП:

Інтегральна компетентність:

Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері історії та археології, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 2. Здатність до цілісного викладу основних проблем філософії науки на рівні об'єктивного, ідеологічно незаангажованого сучасного бачення.

ЗК 4. Комплексність у використанні інформаційних та комунікаційних технологій.

ЗК 8. Комплексність в організації творчої діяльності та процесу проведення наукових

досліджень. Здатність організувати творчу діяльність та процес проведення наукових досліджень.

ЗК 9. Здатність оцінювати та забезпечувати високу якість виконаних робіт.

ЗК 13. Комплексність у розробці та реалізації наукових проектів та програм. Здатність розробляти та реалізовувати наукові проекти і програми в історичній галузі.

ЗК 14. Комплексність у педагогічній діяльності щодо організації та здійснення освітнього процесу, навчання, виховання, розвитку і професійної підготовки студентів до певного виду професійно-орієнтованої діяльності.

Фахові (спеціальні) компетентності (СК):

СК 8. Комплексність у публічному представленні та захисті результатів дисертаційного дослідження.

СК 9. Здатність брати участь у критичному діалозі. Здатність брати участь у наукових дискусіях на міжнародному рівні, відстоювати свою власну позицію.

СК 10. Здатність до прояву ініціативи щодо практичного впровадження результатів дисертаційного дослідження.

СК 14. Здатність репрезентувати результати наукових досліджень в ЗМІ, мистецтві, літературі.

СК 15. Здатність до професійного розвитку та самоорганізації, проєктування власної кар'єри та готовності до постійного підвищення професійної кваліфікації.

Програмні результати навчання (ПРН) ОНП:

РН 04. Демонструвати результати власних наукових досліджень з історії та/або археології академічній спільноті.

РН 06. Застосовувати сучасні методології, методи та інструменти педагогічної та наукової діяльності за фахом.

РН 07. Продувати нові ідеї і розв'язувати комплексні проблеми у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.

РН 10. Застосовувати сучасні методи пошуку, збору та обробки інформації в науковій та науково-педагогічній діяльності.

СТРУКТУРА ДИЦИПЛІНИ

Тема	Години (лекції/лабораторні, практичні, семінарські)	Результати навчання	Завдання	Оцінювання
Тема 1. Педагогіка вищої школи як галузь педагогіки. Студент закладу вищої освіти як об'єкт і суб'єкт навчання. Викладач закладу вищої освіти як організатор освітнього процесу	1/2	Знати: основні педагогічні категорії, систему педагогічних знань, сутність педагогічного процесу у вищій школі та його закономірності; сутність поняття «формування» та «розвиток»; сучасні завдання та зміст всебічного розвитку студентів; особливості юнацького віку, сутність понять «індивідуальність», соціалізація особистості у студентському віці; специфіку професійної педагогічної діяльності викладача ЗВО, функціональні компоненти педагогічної діяльності, завдання, права та обов'язки викладача ЗВО, роль і значення культури освітян у	Написання конспектів, доповідей, есе, тестів, підготовка презентацій, виконання самостійної роботи, підготовка до практичного заняття.	7

ЗВО.		<p>становлення демократичної держави, шляхи формування загальної і педагогічної культури викладача ЗВО.</p> <p>Уміти: оперувати поняттями з основних педагогічних категорій, системи педагогічних знань, розрізняти та пояснювати предмет і завдання галузей педагогіки., значення педагогіки у всебічному розвитку особистості. Аналізувати освіту як провідний чинник виховання фахівця. Пояснювати специфіку професійної педагогічної діяльності викладача ЗВО, функціональні компоненти педагогічної діяльності, завдання, права та обов'язки викладача ЗВО, роль і значення культури освітян у становлення демократичної держави, шляхи формування загальної і педагогічної культури викладача ЗВО</p>		
<p>Тема 2.Теорії наукового пізнання. Нормативно-правова база освітньої галузі України. Зміст освіти і зміст навчання у сучасній вищій школі. Процес навчання, його структура. Закономірності, принципи та правила навчання.</p>	2/4	<p>Знати: сутність та поняття про «наукове пізнання», теорії пізнання, методи наукового пізнання; поняття «компетентності» та «компетенції»; нормативно-правову базу освітньої галузі України; сутність змісту освіти та змісту навчання; мету і пріоритети розвитку освіти; функції навчання; психофізіологічні закономірності процесів формування знань, умінь та навичок; етапи навчання, їх взаємозалежність; сутність правил, закономірностей, принципів навчання, їх взаємозв'язок.</p> <p>Уміти: оперувати поняттями з сутності змісту освіти та змісту навчання; аналізувати та характеризувати нормативно-правові документи, в яких відображено зміст освіти. Пояснювати сутність дидактики та основних її категорій, компонентів; оперувати поняттями у межах дидактики, основних її категорій, компонентів та функцій</p>	<p>Написання конспектів, доповідей, есе, тестів, підготовка презентацій, виконання самостійної роботи, підготовка до практичного заняття.</p>	7

		навчання; психофізіологічних закономірностей процесів формування знань, умінь та навичок; етапів навчання; аналізувати та характеризувати навчальний процес у межах поетапного формування знань, умінь та навичок; оперувати поняттями у межах правил, закономірностей та принципів навчання; аналізувати та характеризувати принципи навчання, формулювати правила навчання.		
Тема 3. Методи навчання. Закономірності Розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів та шляхи її активізації. Контроль і оцінювання успішності у навчанні.	/4	Знати: сутність методів та прийомів навчання, класифікацій методів навчання; оптимальний вибір методів та форм навчання; закономірності розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів та шляхи її активізації; сутність контролю і оцінювання успішності у навчанні, види, форми і методи контролю, критерії та показники оцінювання. Уміти: оперувати поняттями у межах методів та прийомів навчання; аналізувати та характеризувати освітній процес у межах застосування методів навчання; пояснювати закономірності оволодіння знаннями та навичками в роботі понятійно-логічної та образної сфер мислення; аналізувати взаємозв'язки та суперечливість закономірностей в роботі понятійно-логічної, образної та емоційної сфер у процесі оволодіння знаннями; аналізувати та характеризувати процес контролю і оцінювання успішності у навчанні.	Написання конспектів, доповідей, есе, тестів, підготовка презентацій, виконання самостійної роботи, підготовка до практичного заняття	7
Тема 4. Формування ціннісного світогляду особистості студента. Діяльність наставника академічної групи.	2/4	Знати: сутність процесу виховання; закономірності та принципи виховної роботи, зміст виховання у ЗВО; критерії вихованості, ступені вихованості. Уміти: оперувати поняттями сутність «виховання», «вихованість», закономірність, принципи виховної роботи, аналізувати зміст виховання у ЗВО; характеризувати критерії	Написання конспектів, доповідей, есе, тестів, підготовка презентацій, виконання самостійної роботи, підготовка до практичного	7

		вихованості, ступені вихованості	заняття	
Тема 5. Студентський колектив. Лідер і лідерство в колективі	2/2	Знати: сутність методу виховання, класифікації методів виховання; функції, завдання, напрямки та зміст педагогічної роботи наставника студентської групи, планування виховної роботи з групою; сутність колективу і його ознаки, функції та стадії розвитку студентського колективу, роль молодіжних організацій у вихованні студентів. Уміти: пояснювати класифікації методів виховання; застосовувати методи і форми виховання; діагностувати вихованість студента, визначати основні завдання для формування колективу студентської групи	Написання конспектів, доповідей, есе, тестів, підготовка презентацій, виконання самостійної роботи, підготовка до практичного заняття.	7
Тема 6. Світові та національні тенденції управління розвитком освіти. Правові засади реалізації управлінських функцій у закладі освіти.	2/4	Знати: сучасні проблеми розвитку світу, основні типи держав, передумови виникнення економіки знань, основні теоретико-методологічні підходи до творення законодавства про освіту, статті Конституції і Закону України про освіту; історичні витoki законодавства України про освіту; роль і місце керівника ЗВО в реалізації законодавства про освіту; функціональні обов'язки, контрактів та посадових інструкцій; структуру управління ЗВО; особливості діяльності суб'єктів господарювання у сфері освіти. Уміти: аналізувати положення з проблем розвитку світу, передумови виникнення економіки знань, основні теоретико-методологічні підходи до творення законодавства про освіту; оперувати положеннями щодо витоків законодавства України про освіту; роль і місце керівника ЗВО в реалізації законодавства про освіту; оперувати функціональними обов'язками, контрактами та	Написання конспектів, доповідей, есе, тестів, підготовка презентацій, виконання самостійної роботи, підготовка до практичного заняття.	7

		посадовими інструкціями; оперувати особливостями діяльності суб'єктів господарювання у сфері освіти.		
Тема 7. Вплив процесів європейської та світової інтеграції на законодавче забезпечення розвитку вищої освіти України. Законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти України.	2/2	Знати: сучасний стан вищої освіти в Європі та світі, законодавство України про вищу освіту, пункти Національної рамки кваліфікацій; особливості Закону України «Про вищу освіту»; законодавче забезпечення наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; ініціативи Європейської Комісії з питань освітнього простору до 2025 року, шляхи модернізації та оновлення вищої освіти в Україні. Уміти: аналізувати сучасний стан вищої освіти в Європі та світі, законодавство України про вищу освіту, Національну рамку кваліфікацій; аналізувати зміст положень Закону України «Про вищу освіту» у межах наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; аналізувати ініціативи Європейської Комісії з питань освітнього простору до 2025 року; аналізувати зміст нормативно-правових актів, визначати їх недоліки та надавати пропозиції щодо їх удосконалення	Написання конспектів, доповідей, есе, тестів, підготовка презентацій, виконання самостійної роботи, підготовка до практичного заняття.	7
Тема 8. Правове забезпечення фінансово-господарської діяльності та організації охорони праці в закладах освіти. Зарубіжний досвід функціонування та законодавчого забезпечення	2/2	Знання: зміст законодавства України, що регулює фінансово-господарську діяльність ЗО; правове регулювання фінансово-господарської діяльності ЗО; зміст нормативно-правових актів з охорони праці та організаційних засад працевпорядної роботи ЗО; сучасні тренди розвитку вищої освіти в Європі і світі; зміст діяльності університету штату Айова (США); участь України в Болонському процесі. Уміння: аналізувати положення нормативно-правових актів, що регулюють фінансово-господарську працевпорядну діяльність ЗО; аналізувати зміст	Написання конспектів, доповідей, есе, тестів, підготовка презентацій, виконання самостійної роботи, підготовка до практичного заняття	7

я діяльності закладів освіти		нормативно-правових актів, визначати їх недоліки та надавати пропозиції щодо їх вдосконалення; аналізувати сучасні тренди розвитку вищої освіти в Європі і світі; аналізувати зміст нормативно-правових актів, визначати їх недоліки та надавати пропозиції щодо їх вдосконалення		
Тема 9. Організаційно-педагогічні основи управління та самоменеджменту в діяльності керівника закладу освіти. Прийняття управлінських рішень у закладі освіти.	2/4	Знати: історію виникнення науки управління; сучасні вимоги до керівника; самоуправління, самоменеджмент, тайм-менеджмент у діяльності керівника ЗО; управлінська діяльність керівника, моделі управління освітніми установами, організація праці і робочого місця; основні організаційні форми управління ЗО; критерії оцінювання управлінської діяльності керівника ЗО; планування роботи ЗО; управлінські рішення, функції, вимоги до них; етапи прийняття рішень; альтернативні рішення; індивідуальні та колегіальні підходи до прийняття управлінських рішень у ЗО; контроль за виконанням управлінських рішень. Уміти: оцінювати управлінську діяльність керівника ЗО; планувати роботу ЗО і керівника; приймати управлінські рішення у ЗО; контролювати за виконанням управлінських рішень	Написання конспектів, доповідей, есе, тестів, підготовка презентацій, виконання самостійної роботи, підготовка до практичного заняття.	7
Тема 10. Професійні вимоги до керівника закладу освіти. Етика керівника закладу освіти.	/2	Знання: вимоги до керівника ЗО, психограма керівника ЗО; імідж і стиль керівництва ЗО; типології стилів лідерства; принципів і прийомів у діяльності керівника; етичних проблем навчально-виховного процесу, етичних стосунків у ЗО; професійної етики керівника; моделі професійної етики керівника, типів та класифікацій конфліктів, стилів поведінки особистості в конфлікті. Уміння: розрізняти стилі керівництва закладом освіти; аналізувати етичні стосунки у ЗО, пояснювати та розв'язувати конфлікти,	Написання конспектів, доповідей, есе, тестів, підготовка презентацій, виконання самостійної роботи, підготовка до практичного заняття.	7

		формувати професійну культуру		
Всього за 1 семестр			70	
Екзамен			30	
Всього за курс			100	

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика щодо дедлайнів та перескладання:	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності:	Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування:	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна за результати складання екзаменів заліків	
	екзаменів	заліків
90-100	відмінно	зараховано
74-89	добре	
60-73	задовільно	
0-59	незадовільно	не зараховано

Рекомендовані джерела інформації

Основна:

1. Нагаєв В. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Харків: «Стильна типографія», 2019. 267 с.
2. Немченко С. Г., Крижко В. В., Шумілова І. Ф., Старокожко О. М., Голік О. Б. Педагогіка вищої школи: підруч. Бердянськ : БДПУ, 2020. 517 с.
3. Ніколаєнко С. М. Керівник закладу освіти (організаційно-педагогічні та правові основи управлінської діяльності) : підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : НУБіП України, 2019. 408 с.
4. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / О. І. Федоренко, В. О. Тюріна, С. П. Гіренко, С. М. Бойко, М. О. Котелюх, П. Д. Червоний, О. В. Медведєва; за заг. ред. О. І. Федоренко. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с.
5. Сопівник Р. В., Супрун Д. М., Григоренко Т. В., Сопівник І. В. Social leadership and team building: навч. посіб. Київ, 2023. 336 с.

Додаткова література

1. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни: навч. посіб. для підготовки докторів філософії. Уклад. І. О. Казак. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 116 с.

2. Андрущенко В., Силадій І. Поняття педагогічного дискурсу в сучасних наукових дослідженнях. *Вища освіта України*. 2018. № 1. С. 5–10.
3. Сопівник Р. В., Сопівник І. В., Варивода Н. А. Лідерологія: навчальний посібник. К.: “Компринт”, 2018. 488 с.
4. Васюк О., Виговська С., Гончарук О. Словник-довідник до вивчення педагогічних дисциплін : навч. посіб. Київ : Компринт, 2023. 607 с.
5. Вірна Ж. П., Лазорко О. В., Пустовойт М. В. Особистісна безпека в структурі соціальної зрілості студентської молоді: теоретико-емпірична експлікація. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5. № 10. С. 115–130.
6. Гриньова М. В., Кононець Н. В. Дяченко-Богун М. М. Рибалко Л. М. Ресурсно-орієнтоване навчання студентів в умовах здоров'язбережувального освітнього середовища. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 72, № 4. С. 182–193.
7. Дебич М. А. Теоретичні засади інтернаціоналізації вищої освіти: міжнародний досвід: монографія. Ніжин: ПП Лисенко, 2019. 408 с.
8. Кондур О.С. Управління якістю освітніх систем в умовах глобалізації: теорія, методика організації, практика: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 488 с.
9. Кучай О., Андрусик П., Гончарук О., Сироєжко О. Розумні цифрові технології в освіті: навч. посіб. Київ: «ЦП «Компринт», 2023. 187 с.
10. Науменко Н. В. Напрями вдосконалення методик викладання навчальних дисциплін магістрам освітніх, педагогічних наук. Теорія і практика управління соціальними системами. 2021. №2, 49-57.
11. Освіта майбутнього: концепції, методи, підходи: колективна монографія / кол. авт. ; голов. ред. В. В. Любарець, О. В. Кендюхов, Н. В. Бахмат. Київ: Міленіум, 2020. 310 с.
12. Силадій І. М. Глобалізація системи освіти: механізми демократичної модернізації: монографія. Ужгород: РІК –У. 2020. 376 с.
13. Сопівник Р.В. Психологія маніпулятивних впливів К., «ЦП Компринт», 2023. 300 с.
14. Сопівник Р. В., Рахманіна А. С., Санченко О. В. Лідерологія: підруч. для студентів ун-в наук про життя з дисципліни «Лідерологія». Київ: «ЦП «Компринт», 2023. 520 с.
15. Титова Н.М. Теоретико-методичні основи психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання: монографія. За ред. М. С. Корця. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 351 с.
16. Catroux M. Méthodologie de la recherche en didactique des langues : guide pratique. Les étapes clés d'un travail de recherche. Pour un usage en autonomie. Ellipses. 2018. 168 p.
17. Кучинська І.О. Педагогіка вищої школи: навч. Посібник. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2020. 292 с.
18. Федоренко О.І. Педагогіка вищої школи: навч. Посібник. Харків : Бровін О.В., 2020. 240 с.
19. Мірошніченко В.І., Тушко К.Ю., Дияк В.В. Методика викладання у вищій школі : навчально-методичний посібник. Хмельницький, 2023. 306 с.
20. Тріфаніна Л.С., Мірошніченко В.І. Культура професійного спілкування в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 45. С. 217–220.
21. Мірошніченко В., Грішко-Дунаєвська В. Обґрунтування педагогічної технології розвитку деонтологічної культури майбутніх фахівців. *Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. № 16(34). 2023. С. 227–236.

Нормативні правові документи:

1. «Голосіївська ініціатива – 2025». URL : <https://nubip.edu.ua/node/3980>

2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Бюджетний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
5. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
7. Стратегія розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
8. Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020–2025 рр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>

Інформаційні ресурси

1. Гладуш В. А., Лисенко Г. І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія: навч. посіб. 2014. 416 с. URL: <http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/pedagogikavsh.pdf>
2. Глобальні проблеми і виклики XXI століття в кн. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності. URL: <http://library.if.ua/book/121/8047.html>
3. Європа 2020: нова стратегія розвитку. URL: <https://www.fra.org.uk/an/publikatsii/analitika/ievropa-2020-nova-strategiehiia-rozvitku>
4. Історія сучасного світу. URL: <http://www.history.vn.ua/book/suchasnogo/4.html>
5. Калашнікова Л. М., Жерновникова О.А. Педагогіка вищої школи у схемах і таблицях: навч. посіб. Харків, 2016. 260 с. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1086/3/Калашнікова%20Л.%20М.%20Жерновникова%20О.%20А.%20Педагогіка%20вищої%20школи%20у%20схемах%20і%20таблицях%20.pdf>
6. Кремень В. Г. Освіта, особистість і соціальний поступ. Доповідь на VI Українсько-польському форумі «Освіта для сучасності». URL: <http://naps.gov.ua/press/releases/777/>
7. Луговий В. І. Національна рамка кваліфікацій, які пов'язані з вищою освітою: стан і труднощі розроблення. URL: <http://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/219-nacionalna-ramka-kvalifikacij.html>
8. Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-18#Text>
9. Постанова «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>
10. Стояненко І. В. Формування економіки знань як реальність та необхідність сьогодення. Ефективна економіка. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/19.pdf
11. EUROPE 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. URL: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%25>